

Molnár Dániel – Regős Gábor –
Horváth Diána

*Gazdasági trendek – a koronavírus
hatása a lakosság
és a vállalatok konjunktúraérzetére*

Tanulmányunkban a Századvég Gazdaságkutató havi rendszerességű konjunktúrakutatása alapján mutatjuk be, hogyan hatott a koronavírus a vállalatok és a háztartások konjunktúraérzetére. Eredményeink szerint a koronavírus-járvány megfékezésére bevezetett intézkedések és a kialakuló válság hirtelen és jelentős mértékben rontotta a háztartások és a vállalatok gazdasági közérzetét. Ugyanakkor májustól már megindult a javulás, azonban ősszel a járvány második hullámának megjelenése és a novemberből bevezetett újabb korlátozó intézkedések ismét jelentős negatív hatást gyakoroltak úgy a lakosság, mint a vállalatok konjunktúraérzetére. A további eredmények közül kiemelendő, hogy a háztartások körében a foglalkoztatás megítélését érintette legsúlyosabban a vírushelyzet, míg az anyagi helyzet megítélése sokkal stabilabbnak bizonyult. A vállalkozások körében ellenben az iparági környezet megítélése szenvedte el a legnagyobb visszaesést, ez azonban a korlátozások feloldásával fokozatosan helyreállt, míg az üzleti környezet megítélésére csak kismértékű hatása volt a járványhelyzetnek és a bevezetett intézkedéseknek.

1. Bevezetés

2020-ban a koronavírus megjelenése, illetve a járványügyi intézkedések bénítóan hatottak az európai gazdaságokra. A vírus hatása alól egyetlen ország sem tudta kivonni magát. A turizmus leállt, és ugyan a belföldi kereslet a nyár folyamán fokozatosan újraéledt, azonban az őszi korlátozások ismét visszavetették az ágazatot, míg a nemzetközi turizmus változatlanul nehéz helyzetben van, és várhatóan sokkal hosszabb időre lesz szüksége

a válság előtti szint eléréséhez. A járműgyártásban is több hétre leállították a termelést tavasszal, őszre ugyan az ágazat elérte, sőt meg is haladta megelőző évi kibocsátását, azonban a kiesett termelést csak részben sikerült pótolni. Ezenfelül a kijárási korlátozások idejére a boltok, illetve vendéglátóhelyek egy részét is be kellett zárni, de jelentős számban maradtak el rendezvények is. A fenti folyamatoknak együttesen makrogazdasági szinten is mérhető hatása van, ebből kifolyólag ezt a lakosság és a vállalatok is megérik. A következőkben bemutatott eredmények alkalmasak arra, hogy lássuk, hogyan befolyásolta a vírushelyzet a vállalkozások és a háztartások vélekedését a gazdaság állapotáról, valamint várakozásait a közeljövő vonatkozásában. A várakozások alakulása pedig visszahat a gazdasági folyamatokra a fogyasztási és beruházási döntéseken keresztül.

2. Mi az a konjunktúrakutatás?

Amikor makrogazdasági folyamatokat elemzünk, akkor általában a statisztikai hivatalok által összegyűjtött és elkészített adatokat használunk. Ezek előnye, hogy egységes módszertan alapján készülnek, illetve széles körű információs háttéren alapulnak. Hátrányuk azonban, hogy viszonylag sok idő kell az elkészítésükhöz. Így egy válság során, amikor a gazdasági helyzet gyorsan változik, és a kormányzati, valamint vállalati döntések meghozatalához szükség lenne naprakész információkra, használhatóságuk jelentősen lecsökken.

Egy konjunktúrakutatás során azonban a vállalatvezetők és a lakosság érzéseit, várakozásait lehet felmérni adott időpillanatban. Az így létrejövő adatok, idősorok gyorsabban összeállíthatók, így a döntéshozók – ha nem is annyira pontos, de – gyors képet kaphatnak a gazdaság állapotáról, a gazdasági szereplők által érzékelt folyamatokról. Ez a koronavírus időszakában fokozottan is lényeges. A KSH által közölt adatok alapján a második negyedévben, amikor a vírus hatása – remélhetőleg – a legsúlyosabb volt, a gazdaság teljesítménye 13,6 százalékkal csökkent éves alapon, amelyhez hasonló visszaesésre nem volt példa, amióta a KSH negyedéves adatokat közöl. Ezzel szemben a harmadik negyedévben, amikor már csak enyhébb korlátozások voltak érvényben, a GDP visszaesése 4,6 százalékot tett ki az előző év azonos időszakához képest. A negyedik negyedéves adatról ugyanakkor még nincs képünk, nem tudjuk, hogy a november-től bevezetett korlátozások milyen gazdasági következményekkel jártak. Viszont a gazdaságpolitikai döntéshozóknak már régen intézkedéseket

kellett hozniuk a válsághelyzet csillapítására – ehhez pedig adatokra van szükség.

A konjunktúraindikátorok alapvetően két csoportra oszthatók: survey-alapú indikátorok, amelyek vállalati vagy lakossági megkérdezésen alapulnak, illetve kompozit indikátorok, melyek felmérésekből, statisztikai mutatószámokból képeznek egyetlen indikátort. A Századvég jelen tanulmányban ismertetésre kerülő indikátorai az első csoportba, tehát a survey-alapú indikátorok közé tartoznak. Ezzel szemben a Századvég Gazdaságkutató több éve elkészíti kompozit indikátorát, a SZIGMA-indikátort is.¹

A konjunktúrakutatás Magyarországon nem előzmények nélküli, több intézmény foglalkozott, foglalkozik vele. A magyar konjunktúrakutatás történetét mutatja be Máténé és szerzőtársai 2019-es cikke. A tanulmányban a szerzők három szakaszra osztják a magyar konjunktúrakutatás történelmét. A második világháború előtti korszakot a módszertan és az elmélet kialakítása, illetve az intézményrendszer kiépítése jellemezte. A második világháborútól a rendszerváltásig tartó korszakban a politikai változások nyomán a konjunktúrakutatás jelentősége először csökkent, majd az új gazdasági mechanizmus bevezetésével ismét felerősödött. A rendszerváltás utáni időszakot a nyugat-európai módszerekhez hasonló felméréseken alapuló konjunktúrakutatás erősödése jellemezte.

A Századvég korábbi konjunktúrakutatásai közül a SZIGMA-indikátorok mellett azonban fontos megemlítenünk még egy survey-alapú kutatást, amely 2015 szeptembere és 2018 májusa között készült a Magyar Nemzeti Bank megbízásából. Ennek eredményeként szintén létrejött egy vállalati és egy lakossági konjunktúraindex, ám ezek a jelen tanulmányban bemutatotthoz képest kevesebb kérdést tartalmaztak. Regős és szerzőtársai (2019) rámutattak, hogy ezen indexek, illetve alindexek szorosan együtt mozogtak a makrogazdasági változókkal, azaz egy konjunktúrakutatás, ha nem is számszerűen, de alkalmas lehet a makrogazdasági folyamatok alakulásának bemutatására is.

A Magyarországot is érintő konjunktúrakutatások közül érdemes még kiemelni az Eurostat havi frekvenciájú felmérését,² mely azonban az indexek kiszámításához kevés kérdést vesz figyelembe, és azok nem is egységesek ágazatonként. Az így létrejövő ESI-index (Economic Sentiment Indicator) nagy előnye ellenben, hogy hosszú időszakot fed le, hiszen az idősor 1996-ban indult.

¹ Balatoni 2014.

² European Commission 2019.

3. A Századvég konjunktúrakutatásának módszertana

A Századvég jelen konjunktúrakutatása havi rendszerességgel zajlik, és keretében ezer háztartás, illetve ezer vállalatvezető kerül megkérdezésre. Az így képzett indexek a kérdések széles bázisán alapulnak: a lakossági konjunktúraindexhez 28, míg a vállalatihoz 27 kérdés eredményei kerülnek felhasználásra. A kérdések között szerepelnek olyan, egy-egy konjunktúrakutatásban hagyományosan megjelenő kérdések, mint a gazdasági helyzet aktuális és várható megítélése, de megjelennek rendhagyóbb kérdések is, mint a nemzetközi környezet hatása, az üzleti környezet megítélése vagy a valutaárfolyammal kapcsolatos várakozások.

Az egyes kérdéseket mindkét felmérés esetében 3-3 csoportba osztottuk. A vállalati felmérés esetében a következő kérdéskörök kerültek kialakításra:

- a gazdasági és üzleti környezet megítélése;
- a vállalat gazdasági percepciója és terve;
- a gazdasági környezetet befolyásoló tényezők.

Ehhez hasonlóak a lakossági felmérés témakörei is:

- a lakosság gazdasági közérzete;
- a lakosság gazdasági percepciója és terve;
- a gazdasági környezetet befolyásoló tényezők.

Az egyes kérdések esetében jellemzően megkülönböztethetők pozitív (például javul a gazdasági helyzet) és negatív (például romlik a gazdasági helyzet) válaszok. A legpozitívabb válasz +1 pontot ér, a kevésbé pozitív +0,5 pontot, a semleges 0 pontot, a kicsit negatív -0,5 pontot, míg a nagyon negatív -1 pontot. Amennyiben ennél több vagy kevesebb válaszlehetőség van egy-egy kérdésnél, a pontok a +1 és -1 közötti sávon arányosan kerülnek elosztásra. Az egyes kérdésekre adott válaszok megoszlása alapján, a reprezentativitást figyelembe véve kiszámításra kerül egy-egy kérdés pontértéke, majd ezt transzformáljuk egy -100 és +100 közötti skálára, ahol tehát a +100 jelenti a teljes mértékben optimista, a -100 pedig a teljes mértékben pesszimista helyzetmegítélést.

A lakossági és a vállalati kérdéssor 28, illetve 27 kérdése pontértékeinek átlagolásából adódik a lakossági és a vállalati konjunktúraindex. A konjunktúraindexen felül mindkét esetben előre meghatározott kérdések felhasználásával 4-4 alindexet képzünk. Ezek a lakossági felmérés esetében a gazdasági helyzetet, az anyagi helyzetet, a foglalkoztatási helyzetet és az inflációt írják le, míg a vállalati felmérés esetében a gazdasági

környezet, az iparági környezet, a termelési környezet és az üzleti környezet alakulásáról mutatnak képet.

4. A konjunktúraindex alakulása válság idején

A koronavírus-járvány okozta gazdasági helyzet hirtelen és nagymértékben változtatta meg a gazdasági szereplők életét. Magyarországon ugyan csak március elején mutatták ki az első megbetegedést, és március közepétől léptek életbe a kormányzati korlátozások, a vállalatok egy része azonban már korábban is érezte annak hatását a megnyúlt termelési láncok és a külföldön (Kína vagy Olaszország) bekövetkező visszaesés nyomán. Míg a háztartások körében a kormányzat által március 11-én bejelentett rendkívüli jogrend, a veszélyhelyzet jelenthette a fordulópontot, mert ekkortól már szinte mindenki a saját bőrén érezhette a koronavírus, illetve az annak megfékezésére hozott intézkedések hatását. Ehhez hasonlóan a járvány második hullámának megjelenése és a november 11-étől ismételt bevezetett szigorú korlátozások hatottak negatívan a konjunktúraérzetre.

4.1 A lakossági reakciók

A lakosság konjunktúraérzete 2019 második felében viszonylag stabilan a pozitív tartományban mozgott. Vagyis összességében többségben voltak azok, akik inkább pozitívan látták a gazdasági kilátásokat. 2020 kezdetével ugyanakkor a lakosság konjunktúraérzete fokozatosan romlani kezdett. Az emögött meghúzódó okokat az egyes alindexek alakulása mutatja: januártól jelentősen esett az inflációs alindex értéke, vagyis egyre több háztartás érezte az infláció emelkedését, míg a gazdasági környezet, az anyagi helyzet vagy a foglalkoztatás megítélése érdemben nem változott a megelőző hónaphoz képest. Az inflációs alindex alakulásában közrejátszhatott, hogy decemberről januárra a fogyasztói árak kiemelkedő mértékben, havi alapon 0,9 százalékkal emelkedtek. Ez a változás ütemét tekintve már elegendő lehetett, hogy befolyásolja a háztartások inflációs érzékelését, nagyrészt azért is, mert azt elsősorban az élelmiszerárak 2,0 százalékos növekedése hajtotta, amely termék kategóriát a háztartások szubjektíven felülsúlyozzák a saját termékkosa-

rukon belül.³ Februárban ugyanakkor már elkezdett romlani a lakosság konjunktúraérzete, amihez egyedül a foglalkoztatás alindex nem járult hozzá, míg a legnagyobb szerepe továbbra is az inflációs alindexnek volt. Márciusban kismértékben tovább csökkent a konjunktúraindex értéke; ehhez kapcsolódóan ki kell emelnünk, hogy a márciusi felmérés a hónap első felében zajlott le, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy a lakosság konjunktúraérzete a korlátozások nyomán várhatónál kisebb mértékben romlott.

Áprilisban ugyanakkor ilyen hatás már nem játszott közre, aminek eredményeként a konjunktúraindex értéke jelentősen, 0,6 pontról -10,7 pontra esett. A csökkenésben minden alindex közrejátszott, legnagyobb mértékben a foglalkoztatás, amely több mint 22 ponttal, -8,1 pontra esett. A legkisebb csökkenést a már korábban is jelentősen a negatív tartományban álló inflációs alindex szenvedte el, de az anyagi helyzet megítélése is csak kisebb mértékben romlott, -3,6 pontról -7,7 pontra. Ebből arra lehet következtetni, hogy a háztartások körében, még ha a foglalkoztatási helyzet megítélése jelentősen vissza is esik, a saját anyagi helyzetük megítélését ez érdemben nem befolyásolja, legalábbis rövid távon. Közel 9 ponttal csökkent áprilisban a gazdasági környezet megítélését leíró alindex értéke is, -13,9 pontra, amely szintén a koronavírusra és a bevezetett kormányzati korlátozó intézkedésekre vezethető vissza.

A májusi-júniusi felmérések ellenben már kedvezőbb képet mutattak, mind a 4 alindex esetében javulás történt áprilishoz képest, így júniusig a lakossági konjunktúraindex értéke 6,0 ponttal -4,7 pontra emelkedett, ami viszont még mindig azt mutatta, hogy többségében voltak a negatív kilátásokkal rendelkezők. Két hónap alatt a legnagyobb javulást a gazdasági környezet megítélése érte el, 7,9 ponttal -6,0 pontra emelkedett az alindex értéke, amivel a mutató teljes egészében ledolgozta az áprilisi visszaesését. Ehhez hasonlóan az anyagi helyzet megítélése is javult 5,1 ponttal -2,6 pontra, ami szintén a februári szintnek feleltethető meg. Érdemben javult a foglalkoztatás megítélése is, -2,7 pontra az áprilisi -8,1 pont után, ez azonban még mindig jelentősen, 17,3 ponttal elmaradt a márciusi adattól. Javulást mutatott az infláció megítélése is, azonban a -20,1 pont továbbra is erőteljes negatív megítélést jelentett. Vagyis a korlátozások bevezetése jelentősen érintette ugyan a gazdasági környezet megítélését, a mutató gyorsan helyre tudott állni, a kevésbé érintett anyagi helyzethez hasonlóan. Ezzel szemben a fog-

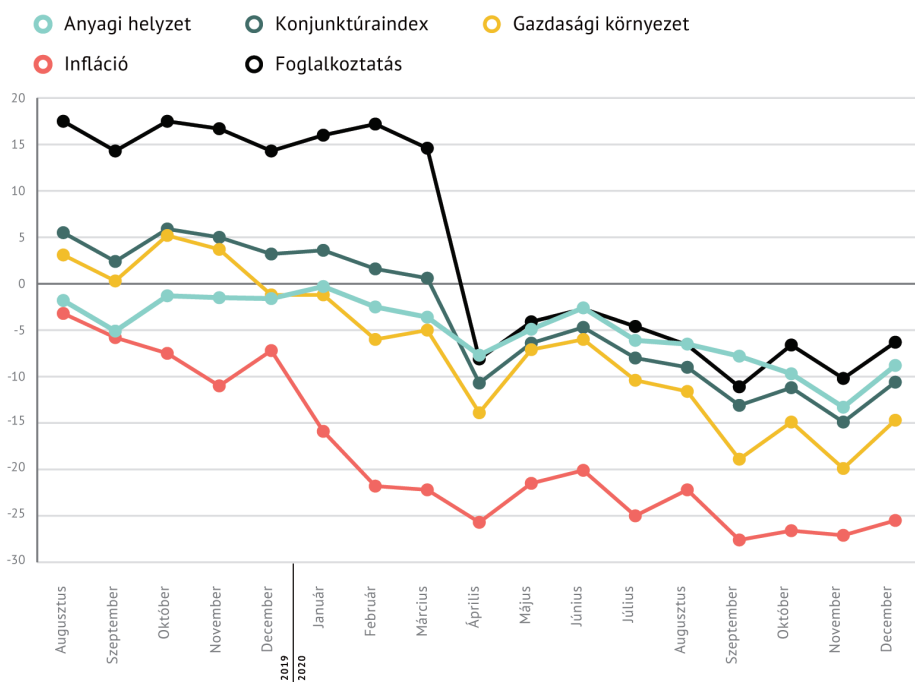
³ Gábel-Rariga-Várhegyi 2014.

lalkoztatás megítélése az érdemi javulás ellenére jelentősen romlott a korlátozások előtti időszakhoz képest. Összességében megállapítható, hogy a háztartások körében a foglalkoztatás és a gazdasági környezet megítélése erőteljesen függ az aktuális helyzettől, így egy válságnak is nagyobb mértékben kitettek. Ugyanakkor amíg a gazdasági környezet megítélése gyorsabban helyre tud állni, a foglalkoztatásnak ehhez hosszabb időre van szüksége, míg az anyagi helyzet megítélése kevésbé függ a konjunktúra aktuális állapotától.

A javulás ugyanakkor júliusban és augusztusban nem folytatódott, az alindexek összességében romlást mutattak, áprilisi mélypontjukat azonban nem érték el ismét. Szeptembertől ismét romlottak a kilátások, amiben közrejátszhatott a határok lezárása, illetve a második hullám megjelenése, amelynek nyomán a foglalkoztatás és a gazdasági környezet megítélése esett nagyobb mértékben. Mindkét mutató az áprilisi

A lakossági konjunktúraindex és egyes alindexeinek alakulása

1. ábra

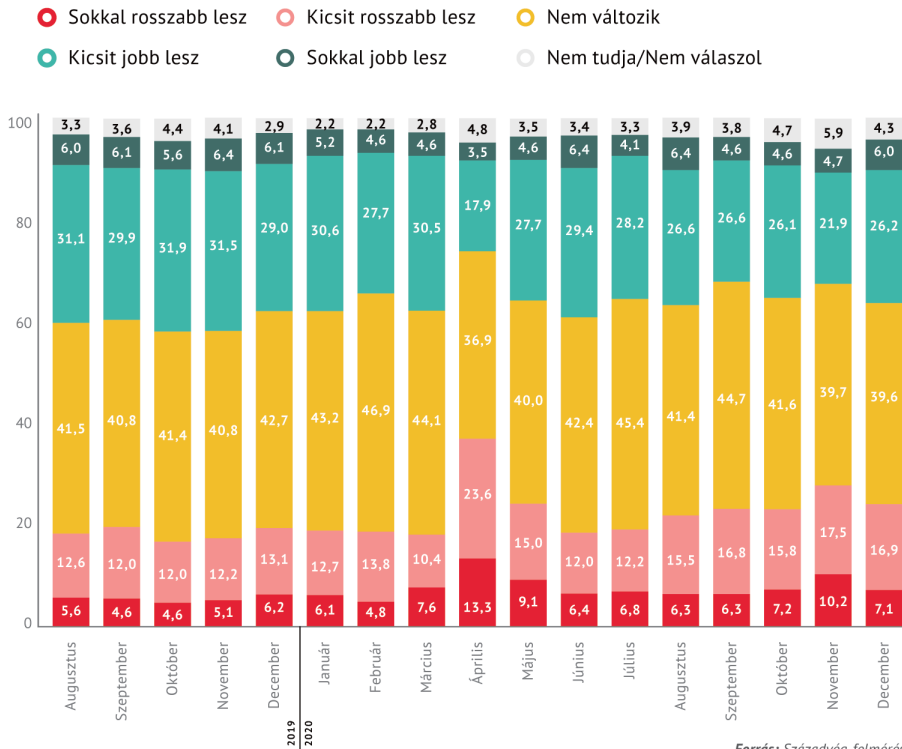
Forrás: Századvég-felmérés

mélypont alá süllyedt szeptemberben, míg az anyagi helyzet megítélése megfelelt annak. Októberben kismértékben javult a helyzet: a konjunktúraindex értéke a szeptemberi $-13,1$ pontról $-11,2$ pontra emelkedett. Ez annak köszönhető, hogy a foglalkoztatás teljes egészében, míg a gazdasági környezet részben ledolgozta a szeptemberi visszaesését, az anyagi helyzet megítélése azonban tovább romlott. Novemberben a korlátozások bevezetésével párhuzamosan a lakossági konjunktúraindex értéke $-14,9$ pontra esett, ezen belül is az anyagi helyzet megítélése $3,6$ ponttal $-13,3$ pontra, a foglalkoztatás megítélése $3,6$ ponttal $-10,2$ pontra, a gazdasági környezeté $5,0$ ponttal $-19,9$ pontra, az inflációé pedig $0,5$ ponttal $-27,1$ pontra csökkent. Vagyis a korlátozások bevezetése ismételen érdemben rontotta a konjunktúraérzetet, ugyanakkor a visszaesés mértéke elmaradt a tavasszal tapasztalttól, elsősorban annak köszönhetően, hogy a lakosság konjunktúraérzete már korábban is érdemben negatív volt. Decembert ugyanakkor már javulás jellemezte minden területen, amely egyrészt a vakcina közelségével magyarázható, másrészt azzal, hogy a lakosság túlbecsülhette a novemberi korlátozások gazdasági hatását. Az inflációs alindex a fentiekkel szemben kevésbé mozgott együtt a járványhelyzet alakulásával. A vizsgált időszak egészében jelentős negatívítást mutatott, amely hónapról hónapra is csak kismértékben változott.

A következőkben minden alindexből bemutatjuk egy-egy, a változásokat jól szemléltető kérdés idősorának alakulását. Az anyagi helyzet kapcsán a következő egy évre vonatkozó várakozásokat tartjuk fontosnak kiemelni. E kérdés esetében az áprilisi adat jelentette a mélypontot, ekkor a válaszadók $36,8$ százaléka várt romlást: $13,3$ százalék mondta azt, hogy sokkal rosszabb lesz az anyagi helyzete az elkövetkező egy évben, míg $23,6$ százalék, hogy kismértékben. Ez nagyságrendileg a duplája a korábbi felmérésekben mértnek. Április után érdemi javulást mutatnak az adatok: a negatív választ adók aránya már júniusra elérte a korlátozások előtti szintet. Augusztustól ismét emelkedni kezdett a negatív választ adók aránya, októberig $4,0$ százalékponttal $23,0$ százalékra, majd a novemberi lezárások nyomán $27,8$ százalékra, hogy aztán decemberben $24,0$ százalékra csökkenjen. A pozitív választ adók esetében is hasonló, bár ellentétes előjelű folyamatok figyelhetők meg, az áprilisi visszaesés után gyorsan növekedett az anyagi helyzetük javulására számítók aránya, akik már májusban ismét többségbe kerültek. Ezt követően novemberben fordult elő egyedül, hogy többen voltak a csökkenésre számítók ($27,8$ százalék), mint a növekedésre számítók ($26,6$ százalék), míg a két csoport decemberi megoszlása a májusinak feleltethető meg.

Várakozása szerint hogy alakul a háztartása anyagi helyzete a következő egy évben? (%)

2. ábra

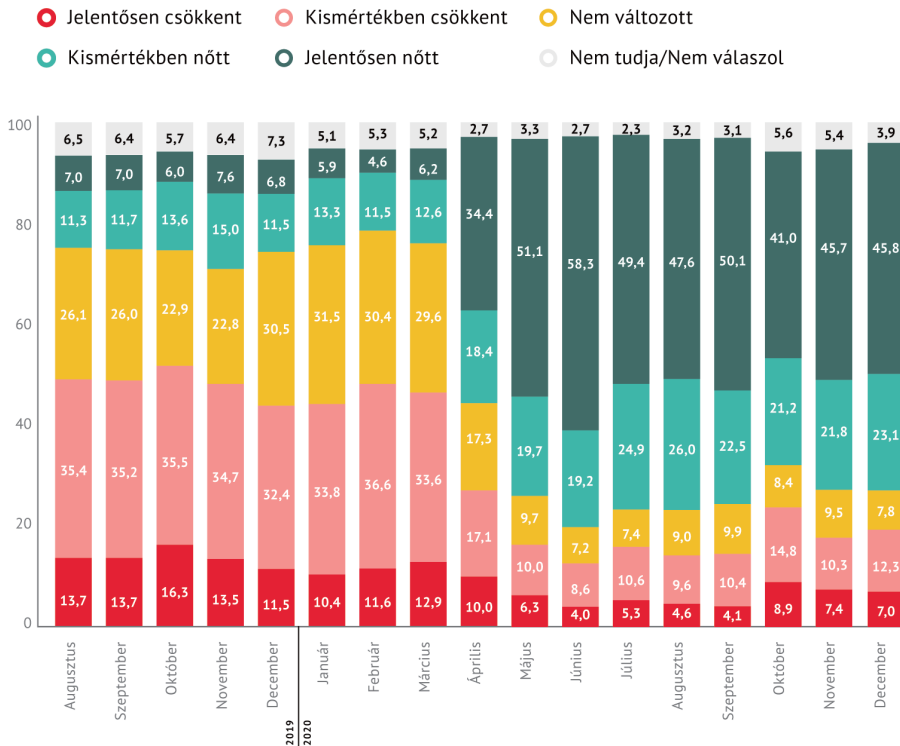

Forrás: Századvég-felmérés

A foglalkoztatási alindex esetében az elmúlt egy év munkanélküliségének alakulását emeljük ki. E kérdés esetében a mélypont júniusban következett be. Míg a válságot megelőzően a megkérdezettek mintegy fele tapasztalta a munkanélküliség csökkenését, addig ez az arány júniusra 12,6 százalékra esett vissza. Ezt követően októberig 23,7 százalékra emelkedett, majd novemberben a lezárások nyomán 17,6 százalékra csökkent. Ezzel párhuzamosan a munkanélküliség emelkedését érzékelők aránya a válság előtti 20 százalék körüli értékről júniusig 77,5 százalékra növekedett. Ezt követően októberig 62,2 százalékra mérséklődött, majd év végéig 68,9 százalékra emelkedett. Érdeemes megfigyelni, hogy a gazdasági helyzet megítéléséhez viszonyítva a munkanélküliség esetében érezhető egyfajta késleltetés a lakossági percepciókban. Vagyis a lakosság nem feltétlenül köti össze a gazdasági konjunktúra helyzetét a munkaerőpiaci helyzettel.

Ön szerint az elmúlt 12 hónapban nőtt vagy csökkent a munkanélküliség Magyarországon? (%)

3. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

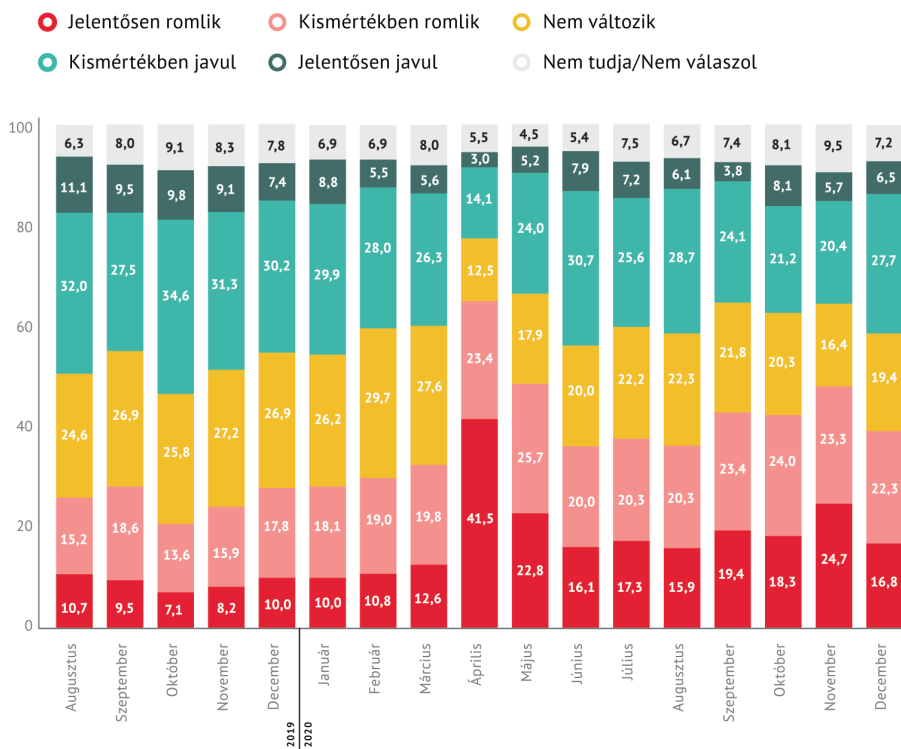
A gazdasági környezet alindex kérdései közül a következő egy év gazdasági helyzetének megítélésére vonatkozó kérdés esetében április jelentette a mélypontot, amikor a válaszadók majd kétharmada számított romlásra és csak 17,1 százalék javulásra, miközben a vírus megjelenését megelőzően 20–30 százalék várt romlást és 35–45 százalék javulást. Bár hozzá kell tennünk, hogy a romlásra számítók aránya már 2019 októbere óta növekedést mutatott. Az áprilisi mélyponthoz képest júniusra korrekció történt, a romlást várók részaránya 36,0 százalékra csökkent, ami közel megegyezik a javulást várók 38,6 százalékos arányával. A romlást várók aránya ezt követően a nyári hónapokban összességében stagnált,

hogy aztán szeptemberben és novemberben is emelkedjen, összességében 48,0 százalékra, majd pedig decemberben 39,2 százalékra csökkenjen. Kedvezőtlen ugyanakkor, hogy még ezzel együtt is többségében voltak a negatív várakozásokkal rendelkezők a javulásra számítókkal (34,2 százalék) szemben, így tehát a lakosságon belül többen vannak, akik hosszú kilábalásra számítanak.

Az alindexek bemutatásánál láttuk, hogy az inflációs helyzet megítélése a legkedvezőtlenebb. Ezen belül az elmúlt egy év inflációs folyamatainak megítélését vizsgáljuk meg részletesen. A megkérdezettek több mint fele (52,5 százalék) érezte már márciusban úgy, hogy a fo-

Meglátása szerint a következő egy év során hogyan változik az ország gazdasági helyzete? (%)

4. ábra

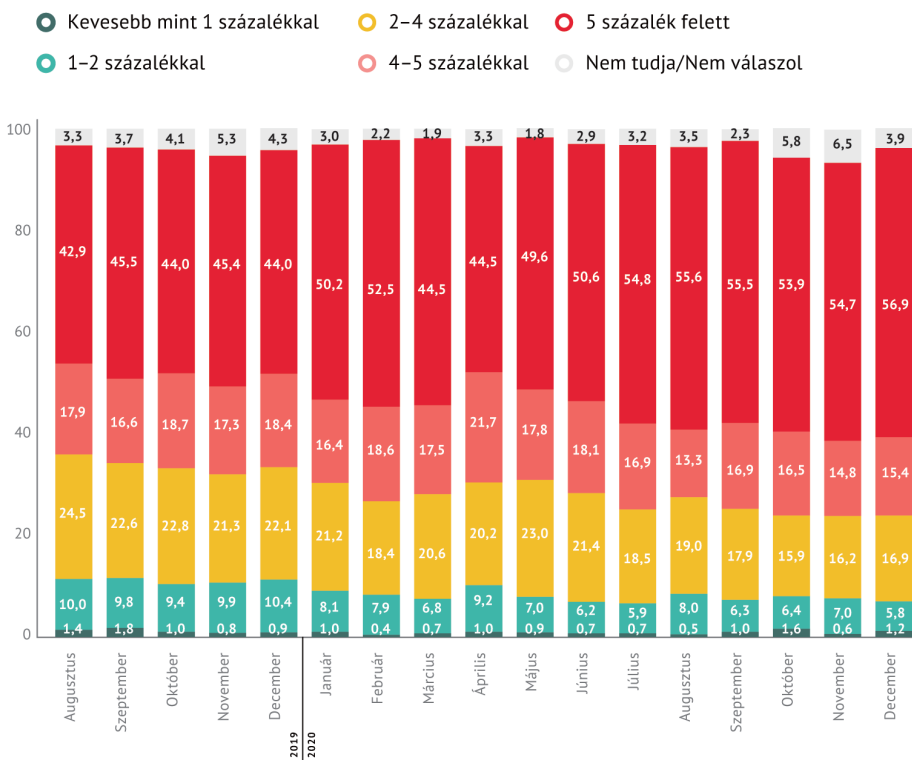

Forrás: Századvég-felmérés

gyasztói árak legalább 5 százalékkal emelkedtek az elmúlt egy év során. Ez az arány áprilisban 44,5 százalékra csökkent, feltehetően annak köszönhetően, hogy a hónapban a világpiaci árak alakulása miatt az üzemanyagárak jelentősen, 22,7 százalékkal csökkentek éves alapon. Ezt követően augusztusig 55,6 százalékra emelkedett az 5 százaléknál feletti áremelkedést tapasztalók aránya, miközben az infláció ebben a hónapban 3,9 százalékon tetőzött. Az ezt követő hónapokban némileg csökkent a kiemelkedően magas inflációt tapasztalók aránya, novemberben azonban ismét nőtt az arányuk, annak ellenére, hogy az inflációs mutató értéke ekkor már 2,7 százalék volt. Az infláció kedvezőtlen meg-

Ön szerint hány százalékkal emelkedtek átlagosan az elmúlt egy évben a fogyasztói árak? (%)

5. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

ítélésében különösen is nagy szerepe lehet a gyenge forintárfolyamnak, illetve az élelmiszerárak erőteljes emelkedésének. Ezzel szemben az idősor egészét vizsgálva csak nagyságrendileg minden ötödik válaszadó tapasztalt az MNB inflációs célsávjának (2–4 százalék) megfelelő áremelkedést. Ugyanakkor ezen a téren is csökkenés figyelhető meg: amíg 2019-ben még átlagosan 22,7 százalék tapasztalt 2–4 százalékos áremelkedést, addig 2020 első felében már csak 20,8, 2020 második felében pedig 17,4 százalék. Ehhez hasonlóan fokozatosan csökkent azok aránya is, akik arra számítanak, hogy a következő egy év során az infláció a jegybanki célsávban alakul majd (a három periódusban rendre 32,5, 28,7, illetve 27,9 százalék).

4.2 A vállalati reakciók

A vállalati konjunktúraindex 2019 második felében kismértékben a pozitív tartományban mozgott, vagyis nagyjából ugyanannyi vállalatvezető látta inkább pozitívan a gazdasági helyzetet, mint ahányan negatívan. A főindex értéke először decemberben fordult át a negatív tartományba, januárban azonban ismét pozitív értéket vett föl. Az alindexeket vizsgálva az látható, hogy 2019 második felében csak a termelési környezet megítélésében nem következett be romlás, bár hozzá kell tennünk, hogy ez az egyetlen alindex, amelynek értéke végig negatív volt.

Decemberről januárra, elsősorban az iparági környezet megítélésének javulása nyomán, ugyan még tudott emelkedni a vállalati konjunktúraindex értéke, amely így ismét a pozitív tartományba került, a mutató értéke azonban februártól fokozatosan romlásnak indult. A januári 0,9 pontos indexérték februárra $-0,4$ pontra, márciusra $-5,0$ pontra, majd áprilisra $-20,8$ pontra esett. Vagyis a vállalatok romló konjunktúraérzete nem köthető kizárólagosan a járványügyi korlátozások hazai bevezetéséhez, az már korábban elkezdődött. Ennek oka a termelési láncok megnyúlásában, a külföldről, elsősorban Kínából érkező alapanyag-ellátás akadozásában keresendő. A márciusi adattal kapcsolatban azonban itt is ki kell emelnünk, hogy hasonlóan a lakossági felméréshez, a vállalati is a hónap első felében készült, így a hazai korlátozások bevezetésének hatása csak az áprilisi eredmények között jelenik meg. Az alindexek változását vizsgálva februárról márciusra nem látható érdemi eltérés: 3 alindex esetében kismértékben 5 pont alatti csökkenés történt, de az iparági környezet 5,9 pontos mérséklődése sem lóg ki jelentősen a

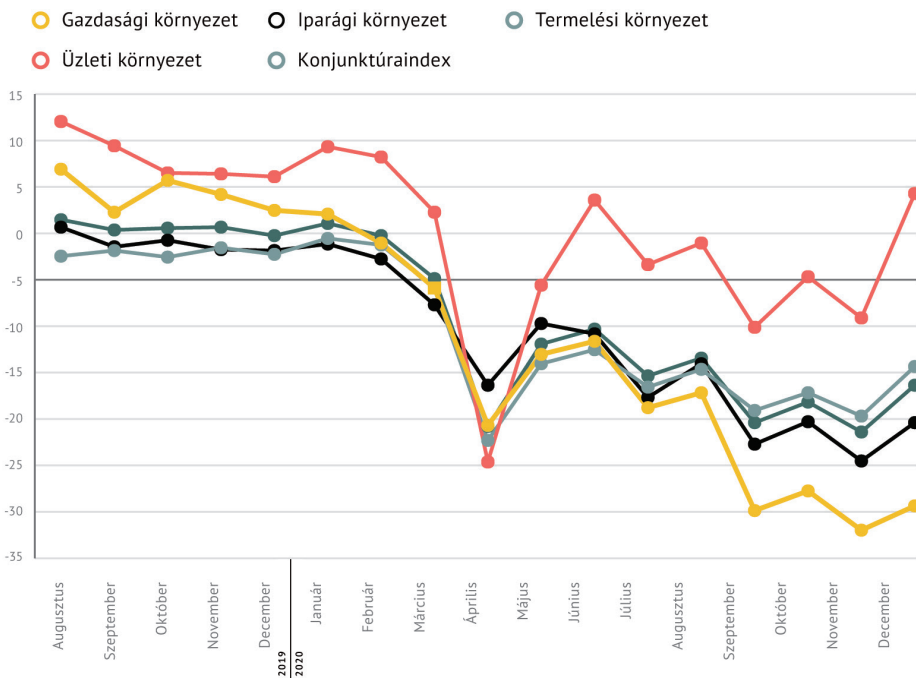
sorból. Márciusról áprilisra ugyanakkor már sokkal nagyobb eltérést mutatnak az alindexek változásai. Messze a legnagyobb mértékben az iparági környezet megítélése esett, közel 26,7 ponttal, míg az üzleti környezet megítélése csak 8,6 ponttal csökkent. A másik két alindex esése megfelelt a főindex változásának.

Hasonlóan a lakossági konjunktúraérzethez, a vállalati konjunktúra-index is érdemben emelkedni kezdett májustól a gazdaság fokozatos újraindításával párhuzamosan. Júniusra a főindex értéke -10,4 pontra növekedett. Ebben legnagyobb szerepe az iparági környezet megítélésének javulásának volt, az alindex két hónap alatt 28,0 ponttal emelkedett, és így ismét a pozitív tartományba került. A többi alindex is érdemben növekedett, ellenben a konjunktúraindexnél kisebb mértékben.

Júliusban, hasonlóan a lakossági felméréshez, ismét romlott a konjunktúraindex értéke (-15,4 pontra), amit augusztusban kismértékű ja-

A vállalati konjunktúraindex és az egyes alindexeinek alakulása

6. ábra

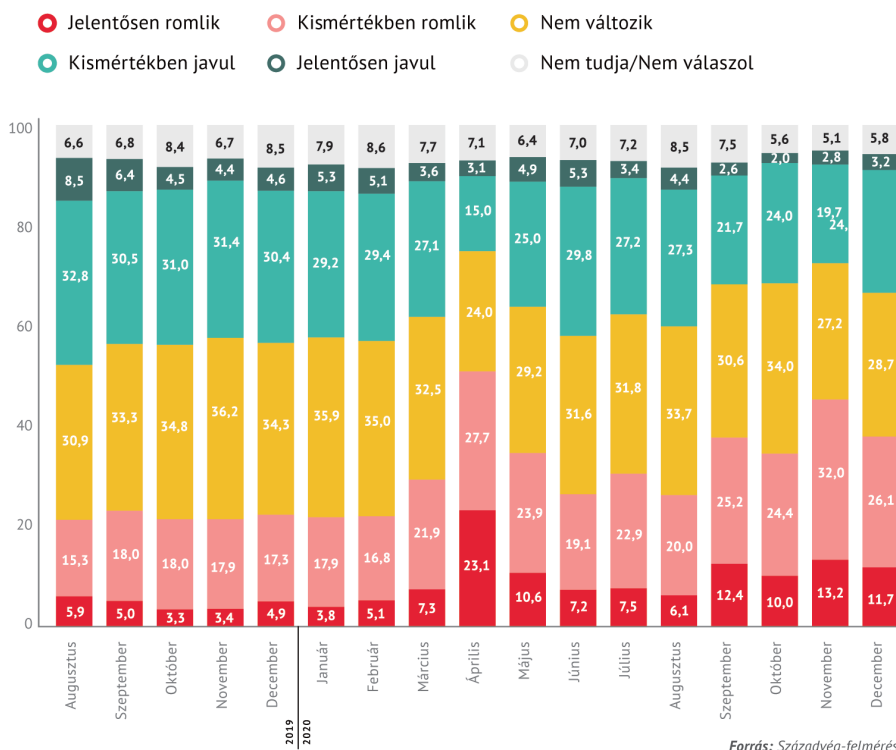
Forrás: Századvég-felmérés

vulás követett. Ezután szeptemberben, feltehetően a határok lezárása, illetve a második hullám megjelenése miatt, 6,9 ponttal -20,4 pontra csökkent a konjunktúraindex értéke. Ezzel a gazdasági környezet megítélése szeptemberben az áprilisi szintjére esett vissza a vállalatvezetők körében. Az októberi kismértékű javulás után novemberben ismét csökkent, -21,4 pontra, a vállalatvezetők konjunktúraérzete, köszönhetően a bevezetett gazdasági intézkedéseknek. Októberről novemberre az alindexek tekintetében nem látható érdemi eltérés, közel azonos volt a visszaesés mértéke. Decemberben ugyanakkor itt is kedvező elmozdulás zajlott le, a konjunktúraindex értéke 5,0 ponttal -16,4 pontra emelkedett. A legnagyobb javulás ekkor az iparági környezet megítélésében történt (13,2 ponttal 4,1 pontra), amely ennek eredményeként ismét a pozitív tartományba került, de a többi alindex is javulást mutatott. Hasonlóan a lakossági konjunktúrához a javulás itt is a vakcina közelségével, illetve a novemberi korlátozások hatásának túlértékelésével magyarázható.

A lakossági felméréshez hasonlóan a vállalati esetében is bemutattunk minden alindexből egy-egy kérdést, amelyek jól szemléltetik a vállalatvezetők várakozásainak változását a válság kitörésének okán. A gazdasági környezet alindex kérdései közül az ország következő egy évben várható versenyképességét firtató kérdést érdemes kiemelni. 2019 augusztusában még kétszer annyian voltak, akik Magyarországon versenyképességének a javulását várták, mint azok, akik romlásra számítottak. Ugyanakkor egészen februárig fokozatosan csökkent a pozitív választ adók aránya, míg a negatív választ adóké stagnált. Márciusban azonban érdemben növekedésnek indult azok száma, akik a versenyképesség romlására számítottak, majd ezt követően ez a csoport áprilisban többségbe is került (50,9 százalék). Májustól csökkenni kezdett a negatív, és növekedni a pozitív választ adók részaránya, így augusztusban már csak 26,1 százalék számított romlásra, míg 31,7 százalék javulásra. Szeptembertől tovább romlott a versenyképesség várható alakulásának megítélése, míg novemberben a bevezetett korlátozások miatt már kétszer annyian vártak romlást (45,2 százalék), mint ahányan javulást (22,5 százalék). A decemberi adatok némi javulást mutatnak, azonban még mindig többségében vannak a negatív véleménnyel rendelkezők. A várható versenyképesség megítélésének romlásából arra lehet következtetni, hogy a vállalatvezetők arra számítanak, hogy a magyar gazdaságot a versenytársaknál súlyosabb mértékben sújtja majd a koronavírus-válság. Emögött feltehetően a korábbi válságok (például a 2008-as) tapasztalatai, az akkori elhibázott gazdaságpolitika emléke állhat.

Ön szerint hogyan alakul Magyarország versenyképessége a következő egy évben? (%)

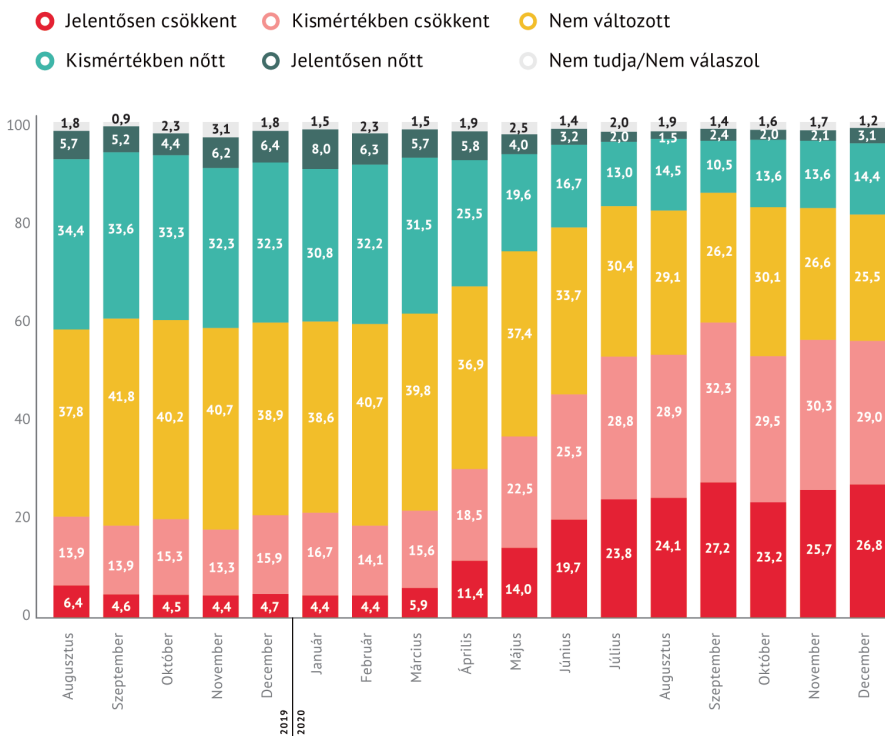
7. ábra

A termelési környezet alindexből a legszemléletesebbnek a termelési volumen elmúlt 12 havi alakulását firtató kérdést tartjuk, mivel ez jól szemlélteti a koronavírus okozta válság hatását. 2019 második felében a termelés viszonylag stabilan alakult. Bár kismértékben csökkent azok aránya, akik növekedésről számoltak be, és nőtt azoké, akik visszaesésről, azonban még így is előbbi csoport volt többségben. Ezen trendek 2020 elején is folytatódtak, még februárban is kétszer annyian számoltak be növekedésről, mint ahányan visszaesésről. A fordulóponthoz ez esetben is április jelentette: a két csoport részaránya ekkor még közel megegyezett, ugyanakkor májusban már a csökkenést érzékelők kerültek többségbe. Júniustól kezdődően a stagnálást tapasztalók aránya is mérséklődni kezdett, így júliusra már a megkérdezettek több mint fele (52,6 százalék)

Hogyan alakult az Ön vállalatának termelése az elmúlt 12 hónapban?

8. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

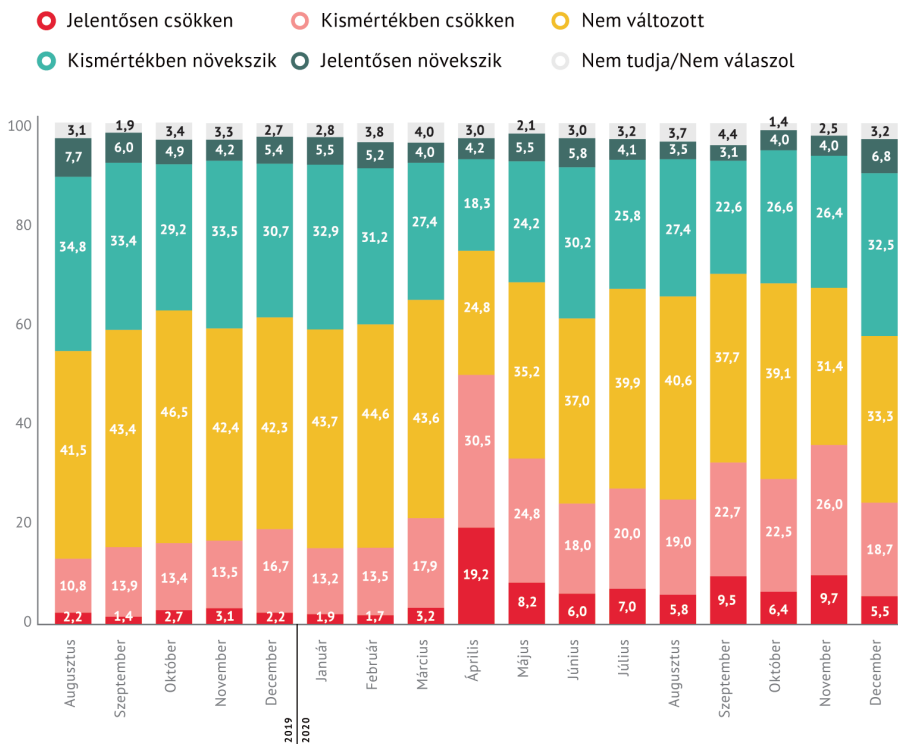
mondta azt, hogy termelése csökkent az elmúlt egy év során. A novemberben bevezetett intézkedések csak kismértékben növelték a visszaesérről beszámoló arányát, ami azzal magyarázható, hogy az ekkori korlátozások összességében ugyanazt a vállalati réteget érintették, amelyet a korábbiak is. Összességében ugyanakkor elmondható, hogy a koronavírus és az annak megfékezésére bevezetett korlátozások a vállalati szegmens széles rétegét érintették kedvezőtlenül.

A termelés alakulását követően érdemes megnézni a kereslettel kapcsolatos várakozásokat is, ezért az iparági környezet alindexből az adott vállalat termékei/szolgáltatásai iránti kereslettel kapcsolatos várakozásokat firtató kérdést tartjuk érdemesnek kiemelni. 2019 második felében a vállalatvezetők döntő többsége a kereslet változatlanságára számított, de

közel harmaduk várt enyhe növekedést. Ezen arányok februárig érdemben nem változtak, márciusban azonban emelkedni kezdett a kismértékű visszaesést és csökkenni a kismértékű növekedést várók aránya. Áprilisban ezzel szemben a válaszadók közel fele számított visszaesésre, míg a növekedést várók aránya 22,4 százalékra esett. Júniusra ugyanakkor ismét a növekedést várók kerültek többségbe (36,0 százalék, illetve 24,0 százalék), amely állapot augusztusig fenn is maradt. Az őszi hónapokban jelentős ingadozás figyelhető meg a két csoportban, egyértelmű trend ugyanakkor nem látható, ami a második hullám miatti nagy fokú bizonytalansággal magyarázható. A válságból történő kilábalással kapcsolatban

Véleménye szerint hogy alakul a következő egy évben az Ön iparágában előállított termékek/szolgáltatások iránt a kereslet? (%)

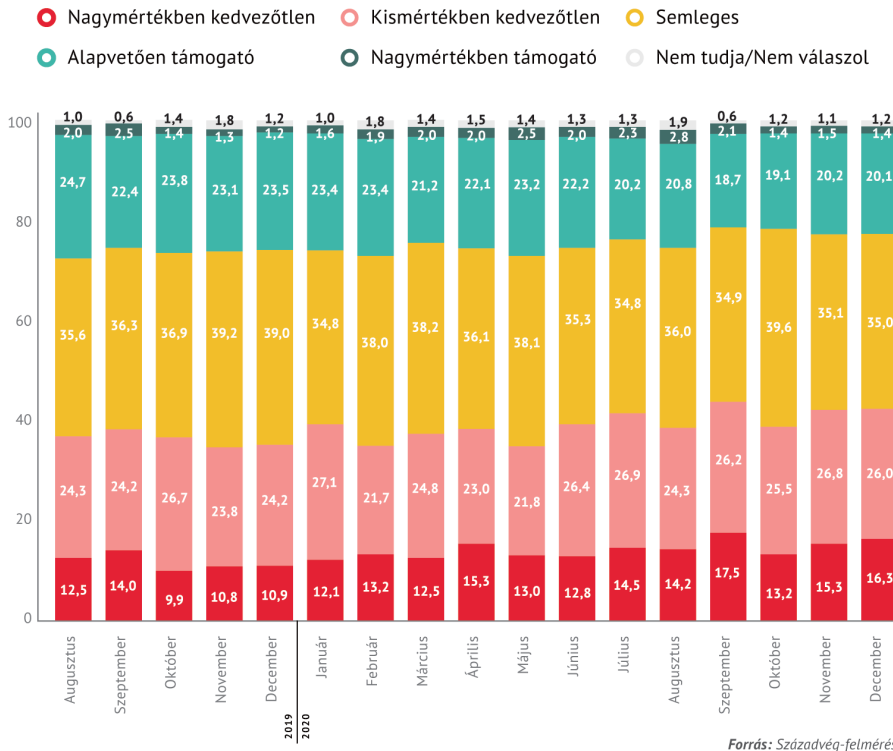
9. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

Hogyan ítéli meg az Ön vállalkozása számára releváns üzleti környezetet (jogszabályi háttér, működési feltételek, adórendszer stb.) Magyarországon? (%)

10. ábra

azonban kedvező fejlemény, hogy decemberben már a vállalatvezetők 39,3 százaléka számított növekedésre, míg csupán 24,2 százaléka visszaesésre. Ez egyrészt a vakcina közelségével, és így remélhetőleg a korlátozások végével magyarázható, ami kedvező kilátást biztosít a vállalatok számára, de az is lehet, hogy csupán a 2020-as alacsony kereslethez képest számítanak a vállalatvezetők növekedésre.

Az üzleti környezet alindexet meghatározó kérdések közül a vállalat számára releváns üzleti környezet (jogszabályi háttér, működési feltételek, adórendszer) megítélését érdemes kiemelni, mert ebben a kérdésben jelenik

meg a járvány következtében bevezetett kormányzati intézkedések hatása. 2019 második felében nagyságrendileg hasonló arányban voltak azok a cégvezetők, akik alapvetően támogatóknak, illetve kismértékben kedvezőtlennek ítélték meg az üzleti környezetet, ugyanakkor a nagymértékben kedvezőtlen választ adók aránya sokkal magasabb volt, mint azoké, akik nagymértékben támogatóknak érezték azt. A legnagyobb csoportot viszont azok tették ki, akik semlegesnek találták a hazai üzleti környezet szerepét a vállalatuk életében. A márciusban bevezetett korlátozások nyomán jelentős elmozdulás nem figyelhető meg az arányokban, míg a szeptemberben és a novemberben bevezetett korlátozásoknak is csak kismértékű negatív hatása volt, utóbbi azonban csak az üzleti környezetet kedvezőtlenül megítélők arányában okozott növekedést. A korlátozások minimális hatásának az lehet a magyarázata, hogy a vállalkozások nagyjából kiegyensúlyozottnak ítélik a meghozott kormányzati intézkedéseket.

5. Lakossági konjunktúraérzet demográfiai jellemzők szerint

Érdekes a konjunktúraindexet és az egyes alindexeket megvizsgálni a különböző demográfiai dimenziók mentén, illetve az így kapott eredményeket összevetni a KSH háztartások életszínvonalát vizsgáló elemzésével.⁴ Az összehasonlításhoz a KSH által elkészített szubjektív jóllét mutatóját használjuk. A mutató készítése során a megkérdezettek egy 1-től 10-ig terjedő skálán fejezhették ki, hogy mennyire elégedettek az életükkel. A hivatal kutatása a következő eredményekre jutott:

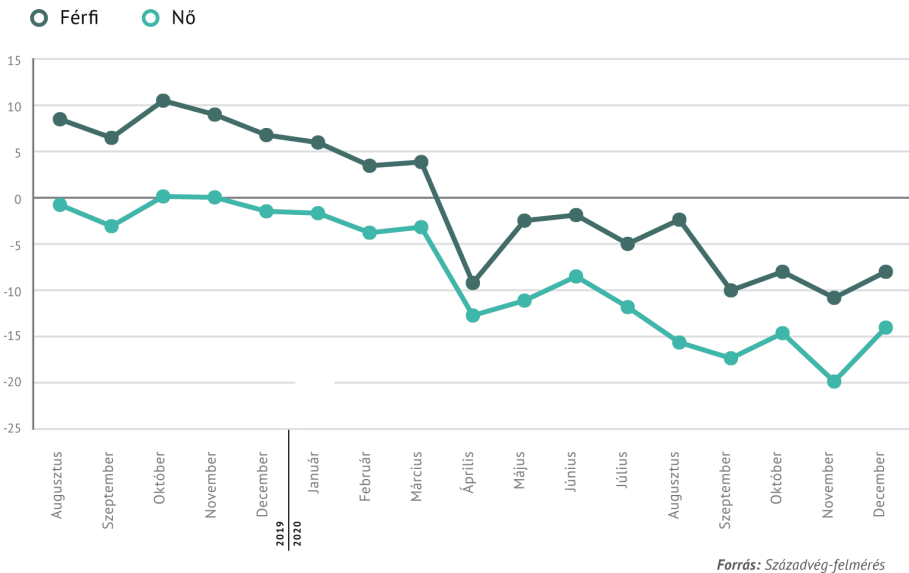
- A férfiak elégedettebbek, mint a nők.
- A fiatalabbak elégedettebbek, mint az idősebbek.
- A magasabb iskolai végzettség szintén nagyobb elégedettséget eredményez.
- A fővárosban, illetve a kisebb városokban élők a legelégedettebbek, őket követik a megyei jogú városokban élők, míg a legkevésbé a községekben élők elégedettek.

A férfiak konjunktúraérzete a Századvég kutatása szerint is kedvezőbb, mint a nőké. A két nem konjunktúraérzete jellemzően együtt mozgott,

⁴ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2018/index.html#chapter-27> (Letöltve: 2020. augusztus 5.)

A férfiak és nők konjunktúraindexének alakulása

11. ábra

azaz amikor a férfiak konjunktúraérzete javult, akkor a nőké is. A két konjunktúraindex közötti legnagyobb különbség 2020 augusztusában volt, 10,3 pont. Ellenben a legkisebb differenciát 2020 áprilisában mértük, 3,5 pontot, ami arra utal, hogy a koronavírus által okozott helyzetet a férfiak önmagukhoz képest súlyosabbnak ítélték, mint a nők, azonban a különbség már májusra helyreállt. Ezzel szemben a novemberi lezárásokat a nők ítélték meg súlyosabban, viszont körükben decemberben nagyobb mértékben javult a konjunktúraérzet.

Az alindexek közül az anyagi helyzet, a foglalkoztatás, illetve a gazdasági környezet megítélése is szinte minden hónapban a férfiak körében volt kedvezőbb, az egyedüli kivételt a gazdasági környezet októberi megítélése jelenti. Az infláció megítélése esetében ugyanakkor az látható, hogy míg 2019-ben a nők több mint 10 ponttal kedvezőtlenebb értékelést adtak, addig 2020 végére már a férfiak inflációs érzékelése volt negatívabb. Az eltérés mértéke az egyes alindexek esetében ingadozott. Az átlagot vizsgálva annyi állapítható meg, hogy az inflációs megítélésben bekövetkező változás ellenére a férfiak legkevésbé a gazdasági környezetet ítélik meg kedvezőbben, mint a nők, míg a legnagyobb eltérés az anyagi helyzet megítélésében van.

1. táblázat: Az egyes alindexek átlagos értékei 2019 augusztusa és 2020 decembere között nemek szerint

	Anyagi helyzet	Foglalkoztatás	Gazdasági környezet	Infláció	Konjunktúra
Férfi	0,5	6,9	-4,7	-16,1	-0,1
Nő	-10,5	-0,7	-8,8	-22,3	-8,1

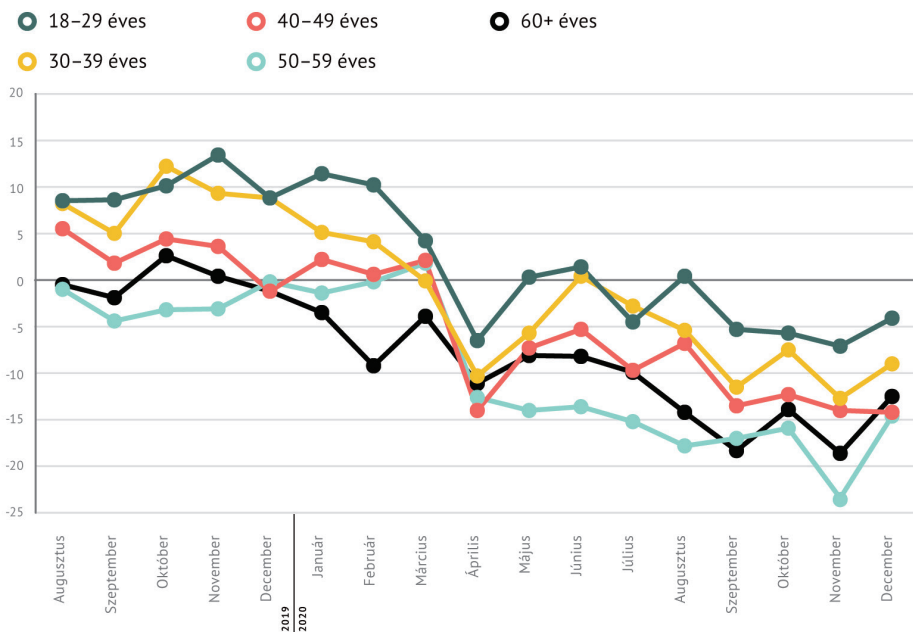
Forrás: Századvég-felmérés

A korcsoportokat vizsgálva megállapítható, hogy a fiatalok konjunktúraérzete valóban kedvezőbb, mint az idősebbeké, a kapcsolat azonban nem egyértelműen lineáris: volt olyan hónap, hogy az 50–59 évesek konjunktúraérzete volt a legkedvezőtlenebb, és volt, hogy a 60 év felettieké. A skála másik végén is hasonló a helyzet: az egyes hónapokban vagy a 18–29 évesek, vagy a 30–39 évesek konjunktúraérzete volt a legkedvezőbb.

Eltérő kép adódik az egyes alindexeket tekintve az idősor átlagát vizsgálva. A legjelentősebb eltérés az egyes korosztályok között az infláció megítélésében rajzolódik ki – több olyan hónap is volt, amikor a legop-

Az egyes korosztályok konjunktúraérzete

12. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

timistább fiatal és a legpesszimistább idősebb generáció véleménye közötti eltérés mértéke meghaladta az 50 pontot, de a különbség a teljes idősor átlagában is 43,6 pont volt. A foglalkoztatás megítélésében is megfigyelhető a pesszimizmus növekedése a kor előrehaladtával, amit az idősebb generációk kedvezőtlenebb munkaerőpiaci helyzete magyarázhat. Itt ugyanakkor érdekes, hogy nem a 60 év feletti korosztály a legpesszimistább, amit a nyugdíjasok foglalkoztatását segítő kormányzati intézkedések indokolhatnak. Ezzel szemben a 30 év alatti korosztály vonatkozásában nem jelennek meg az adatokban a pályakezdőket érintő munkaerőpiaci nehézségek. Az anyagi helyzet megítélése ellenben pontosan tükrözi a KSH eredményeit: a kor előrehaladtával ennek a megítélése folyamatosan romlik. A legérdekesebb képet ugyanakkor a gazdasági környezet megítélése alindex mutatja, amely esetben a korcsoportokra képzett sorrend megfordul. Az 17 havi átlagot tekintve az ország gazdasági helyzetét a 18–29 évesek ítélik a legkedvezőtlenebbnek, míg a 60 év felettiak a legkedvezőbbnek, vagyis nem a saját anyagi, illetve foglalkoztatási helyzetükből vonnak le következtetést. Ennek magyarázata lehet, hogy a fiatalabb generáció nem emlékszik a 2008–2009-es válság hatásaira, így nincs is viszonyítási alapja a jelenlegi válság megítélésére.

2. táblázat: Az egyes alindexek átlagos értékei 2019 augusztusa és 2020 decembere között életkor szerint

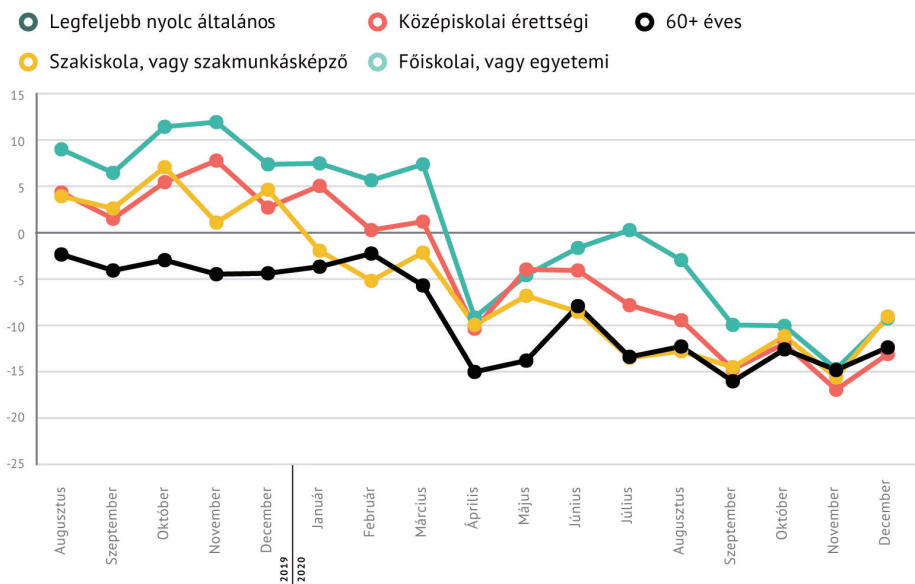
	Anyagi helyzet	Foglalkoztatás	Gazdasági környezet	Infláció	Konjunktúra
18-29 éves	10,5	4,6	-12,9	7,4	2,6
30-39 éves	3,4	3,6	-10,1	-7,4	-0,7
40-49 éves	-4,0	2,3	-8,8	-23,5	-4,6
50-59 éves	-11,7	-0,9	-8,6	-33,3	-9,2
60+ éves	-16,7	3,7	0,0	-31,8	-7,8

Forrás: Századvég-felmérés

Az iskolai végzettség esetében szintén egybevágnak az eredményeink a KSH jóllétkutatásának eredményeivel. Általánosságban elmondható, hogy a vizsgált időszak egészében a diplomások konjunktúraérzete volt a legkedvezőbb, és a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezőké a legkedvezőtlenebb. A három magasabb végzettségű csoport értékelése azonban áprilisban, majd október–novemberben is nagyon közel került egymáshoz, vagyis ezen csoportok összességében hasonlóan értékelték a kritikus időszakokat. Az is látható továbbá, hogy a válsághelyzet elmúlásával a magasabb iskolai végzettségűek körében emel-

Konjunktúraérzet iskolai végzettség szerint

13. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

kedik gyorsabb ütemben a konjunktúraérzet, vagyis összességében őket érinthette legkevésbé tartósan a koronavírus okozta válsághelyzet, míg az alacsonyabb végzettségűek jobban megszenvedhették azt.

Az anyagi helyzet megítélése kapcsán a teljes időszakban elmondható, hogy a végzettség növekedésével kedvezőbbé válik, azaz a magasabb iskolai végzettség – különösen is a diploma megszerzése – szubjektíven kedvezőbb anyagi helyzettel jár együtt. A foglalkoztatás területén szintén a diplomások helyzete a legkedvezőbb. Itt azonban a válság jelentős változásokat okozott: míg ápriliséig jellemzően érdemi különbség volt a legfeljebb általános iskolai végzettséggel és a szakiskolai végzettséggel rendelkezők között, addig a válság kezdete óta a két csoport a foglalkoztatási helyzetet hasonlóan kedvezőtlenül ítéli meg, sőt a novemberi lezárások legkevésbé a legalacsonyabb végzettségűek foglalkoztatási percepcióit befolyásolták. Hasonló folyamatok játszódtak le az infláció megítélésében is, vagyis hogy a magasabb iskolai végzettség kedvezőbb megítélést eredményez. Ezzel szemben a gazdasági környezetet inkább az alacsonyabb végzettségűek ítélték a teljes vizsgált időszakban kedvezőbbnek, és a diplomások kedvezőtlenebbnek. Vagyis a korcsoportos

bontáshoz hasonlóan az iskolai végzettség esetében is megállapítható, hogy az egyének a gazdasági helyzet megítélésekor nem a saját helyzetüket vetítik ki.

3. táblázat: Az egyes alindexek átlagos értékei 2019 augusztusa és 2020 decembere között iskolai végzettség szerint

	Anyagi helyzet	Foglalkoztatás	Gazdasági környezet	Infláció	Konjunktúra
Legfeljebb nyolc általános	-17,0	-0,6	0,3	-26,7	-8,6
Szakiskola vagy szakmunkás-érettségi	-8,9	2,0	-3,2	-24,7	-5,3
Középisikolai érettségi	-1,8	3,4	-11,0	-16,7	-3,7
Főiskolai vagy egyetemi	5,7	6,8	-12,4	-10,1	0,3

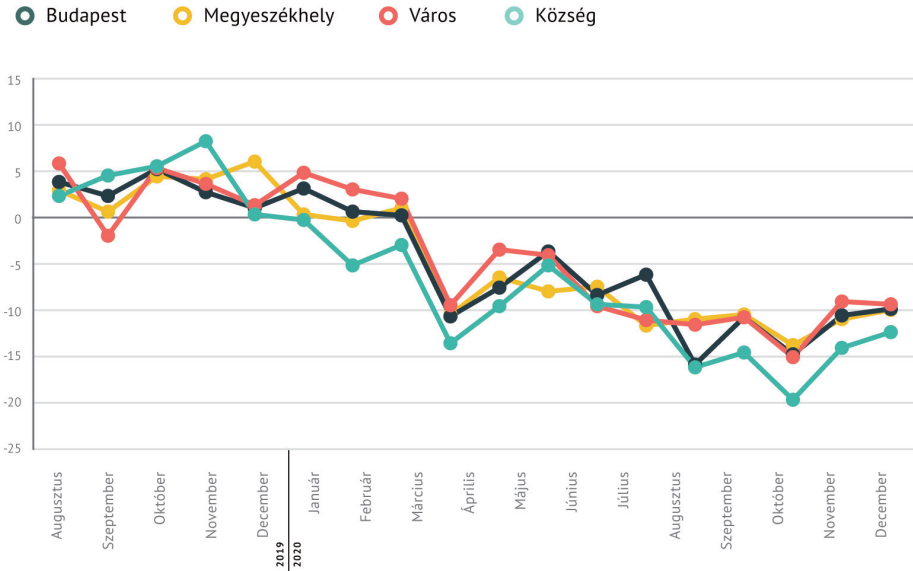
Forrás: Századvég-felmérés

A településtípusok szerinti bontást vizsgálva nem kapjuk vissza a KSH kiadványában bemutatott eredményeket. Az egyes településtípusok között mérésünk szerint érdemi eltérés nem található, a konjunktúraérzet sorrendje is hónapról hónapra változik, bár a 2020-as folyamatokat nézve a budapestiek konjunktúraérzete a legnegatívabb. Az egyes alindexek tekintetében, az átlagot vizsgálva ugyanakkor már kirajzolódnak bizonyos tendenciák.

A teljes, 17 hónapos időszakot tekintve megállapítható, hogy az anyagi helyzettel való elégedettség mértéke a településmérettel csökken. A legelégedettebbek tehát a fővárosban élők, míg a legelégedetlenebbek a községekben lakók. A foglalkoztatás területén érdemi eltérés nem látható településtípus szerint, a megyeszékhelyeken élőké kismértékben pozitívabb, míg a fővárosban élőké kismértékben negatívabb, bár a budapestiek esetében a foglalkoztatás megítélésének negatívabbá válására az áprilisi lezárásokat követően került sor. Ezzel szemben a gazdasági környezet megítélése fordított az anyagi helyzethez viszonyítva: a fővárosban élők körében a leginkább negatív a terület megítélése, míg a községben élők körében a leginkább pozitív, bár az időszak egészét tekintve körükben is többségben voltak a negatív véleménnyel rendelkezők. Az infláció megítélése terén ellenben nem látható kapcsolat a település méretével összefüggésben: a megítélése a községben és a Budapesten élők körében a legrosszabb, míg a megye-

Konjunktúraérzet településtípus szerint

14. ábra

Forrás: Századvég-felmérés

székhelyen élők körében a legpozitívabb (bár itt is jelentősen negatív). Összességében az látható, hogy a budapestiek a másik 3 településtípushoz viszonyítva negatívabban ítélik meg a koronavírus megjelenése utáni gazdasági helyzetet.

4. táblázat: Az egyes alindexek átlagos értékei 2019 augusztusa és 2020 decembere között településtípus szerint

	Anyagi helyzet	Foglalkoztatás	Gazdasági környezet	Infláció	Konjunktúra
Budapest	-3,4	2,5	-14,9	-20,2	-5,9
Megyeszékhely	-3,8	3,5	-7,4	-17,4	-3,6
Város	-5,4	2,9	-6,1	-19,2	-4,1
Község	-7,4	2,7	-2,8	-20,2	-4,2

Forrás: Századvég-felmérés

6. Összefoglalás

A koronavírus-járvány és az annak nyomán bevezetett kormányzati intézkedések merőben új helyzetet teremtettek a lakosság és a vállalatok számára, amely visszatükröződik a két csoport konjunktúraérzetében is. Ugyanakkor amíg a vállalatok gazdasági érzete már 2020 elején romlani kezdett, feltehetően a külpiacokon bekövetkező nehézségek nyomán, addig a lakossági konjunktúraérzet csak a hazai korlátozások bevezetésével indult romlásnak, azelőtt csupán az inflációs folyamatok megítélése vált erőteljesen negatívvá. A novemberben bevezetett korlátozások is negatívan hatottak a konjunktúraérzetre mindkét csoportban, az adatok azonban már decembertől javulást mutatnak.

Konjunktúrakutatásunk rávilágított, hogy a koronavírus-járvány elleni védekezés jegyében bevezetett korlátozások a háztartások foglalkoztatási helyzetének megítélését vetették vissza a legnagyobb mértékben, ami érthető is, hiszen egyes gazdasági szegmensek teljes mértékben leálltak. Ezzel szemben az anyagi helyzet megítélése stabilnak bizonyult a körökben, ami a megfelelő pénzügyi tartalék rendelkezésre állását sugallja. A vállalatok körében az iparági helyzet megítélése romlott leginkább, ami az akadozó és felbomló ellátási láncok eredménye, és már a válságot megelőzően is látható volt a kialakuló pesszimizmus ennek kapcsán. Mindazonáltal a gazdaság újraindulásával ezen alindex gyors helyreállást mutatott. Megállapítható továbbá, hogy az üzleti környezet megítélése kevésbé reagált a válságra. A tavaszi korlátozások feloldásával a konjunktúraérzet úgy a háztartások, mint a vállalatok körében javulásnak indult, az őszi korlátozások azonban ismételten rontották azt, ugyanakkor a decemberi adatok már kedvezőbb képet mutatnak. Kutatásunk továbbá alátámasztotta a KSH vonatkozó kutatását, hogy a férfiak konjunktúraérzete kedvezőbb, mint a nőké, de előbbi csoport a koronavírus-válságot és az áprilisi lezárásokat súlyosabbnak ítélte meg. Kirajzolódott az a tendencia is, hogy az életkor előrehaladtával fokozatosan romlik a konjunktúra megítélése, a gazdasági környezet megítélése azonban pont fordított tendenciát mutat: a legfiatalabbak esetében a legrosszabb. Az iskolázottság növekedésével is javul a konjunktúra megítélése, kivéve a gazdasági környezet terén, amelyet az alacsonyabb képzettséggel rendelkezők ítélnek meg pozitívabban. Az egyes településtípusok tekintetében egyértelmű tendencia nem rajzolódik ki a konjunktúraérzet tekintetében, viszont az anyagi helyzet megítélése a településméret növekedésével egyre kedvezőbb, míg a gazdasági környezet megítélése pont a községekben a leginkább pozitív, és fővárosban a leginkább negatív. Továbbá a koronavírus-járvány utáni gazdasági helyzetet a budapestiek látják a legkedvezőtlenebbnek.

Irodalom

Balaton András 2014: SZIGMA: a hazai gazdaságra fejlesztett egyidejű és előidejű indikátorrendszer. *Statisztikai Szemle*, 2014 (92) 2. 109–138.

European Commission: *The Joint Harmonised EU Programme of Business and Consumer Surveys User Guide*. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/bcs_user_guide_en_0.pdf, letöltve: 2020. július 21.

Gábrriel Péter – Rariga Judit – Várhegyi Judit 2014: *Inflációs várakozások Magyarországon*. MNB-tanulmányok, 113.

Központi Statisztikai Hivatal 2019: *A háztartások életszínvonala, 2018*. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/hazteletszinv/2018/index.html>, letöltve: 2020. augusztus 6.

Máténé Bella Klaudia – Ritzlné Kazimir Ildikó – Sugár András 2019: A magyarországi konjunktúrakutatás rövid történeti áttekintése. *Statisztikai Szemle*, 2019 (97) 6. 521–535.

Regős Gábor – Molnár Dániel – Horváth Diána 2019: Konjunktúrakutatás a makrogazdasági adatok fényében. *Statisztikai Szemle*, 2019 (97) 12. 1154–1178.